

Selitev kamenjarja *Arenaria interpres* prek Slovenije

Migration of the Turnstone *Arenaria interpres* through Slovenia

Primož KMECL, Luka BOŽIČ, Karin RIŽNER, Jakob SMOLE

UVOD

Povod za nastanek pričujočega zapisa je bilo slučajno srečanje na terenu in nato skupno opazovanje kamenjarja. Leta 1993 je bilo opaženih za slovenske razmere precejšnje število osebkov te vrste in to je bil razlog več, da naredimo pregled vseh opazovanj v zadnjem času pri nas.

Kamenjar gnezdi cirkumpolarno na arktičnih obalah in v tundri, zunaj gnezditvenega obdobja pa je pravi kozmopolit. Pri nas se najverjetneje ustavljajo ptice skandinavske in zahodno ruske populacije, ki letijo na svoja prezimovališča v zahodni Afriki. Možno je seveda, da zaidejo k nam tudi ptice sibirске populacije, ki sicer v manjšem številu prezimujejo na obalah Črnega morja in vzhodnega Sredozemlja. Prav ta vmesni položaj med dvema selitvenima smerema je eden od dveh možnih

razlogov za sporadičnost opazovanj kamenjarja v Sloveniji. Drugi je verjetno relativno celinski značaj Slovenije, saj se tudi drugje v Srednji Evropi zunaj morskih obal pojavlja le občasno in posamič. Izjema so večja jezera, na primer Bodensko, kjer se pojavlja sicer redno, a prav tako maloštevilno (GLUTZ VON BLOTZHEIM 1986). V manjši meri morda velja nekaj podobnega tudi za štajerska zaježitvena jezera.

OPAZOVANJA V SLOVENIJI

V tekstu zaradi jasnosti uporabljamo termina spomladanski in jesenski prelet, čeprav bi bil morda bolj upravičen izraz poletni prelet, saj se selitev začne že v prvi polovici avgusta.

Starejših podatkov o pojavljanju kamenjarja v Sloveniji tako rekoč ni, kar je dokaj nenavadno glede na opaznost in lahko determinacijo. Edini podatek pred letom 1976 je zapisal MAŠTROVIĆ (1947). V

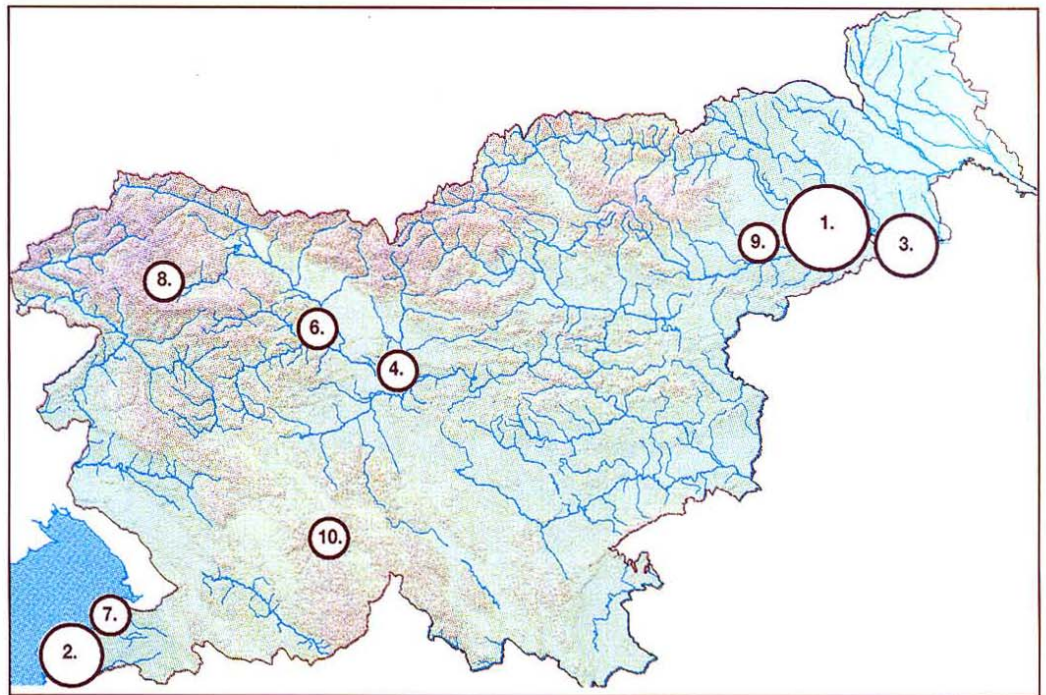

Slika 1: Kamenjarja *Arenaria interpres*, Sečovlske soline 5. 9. 1993 (J. Smole)

Fig. 1: Turnstones *Arenaria interpres*, on 5th September at Sečovlje salina (J. Smole)

Slika 2: Geografska razporeditev opazovanj kamenjarja *Arenaria interpres* v Sloveniji v obdobju 1976-1979 (1. Drava - Ptujsko jezero 10 podatkov / 11 osebkov; 2. Sečovlske soline 6/12; 3. Drava - Ormoško jezero 5/8; drugi posamezno 1/1, skupaj 6/6)

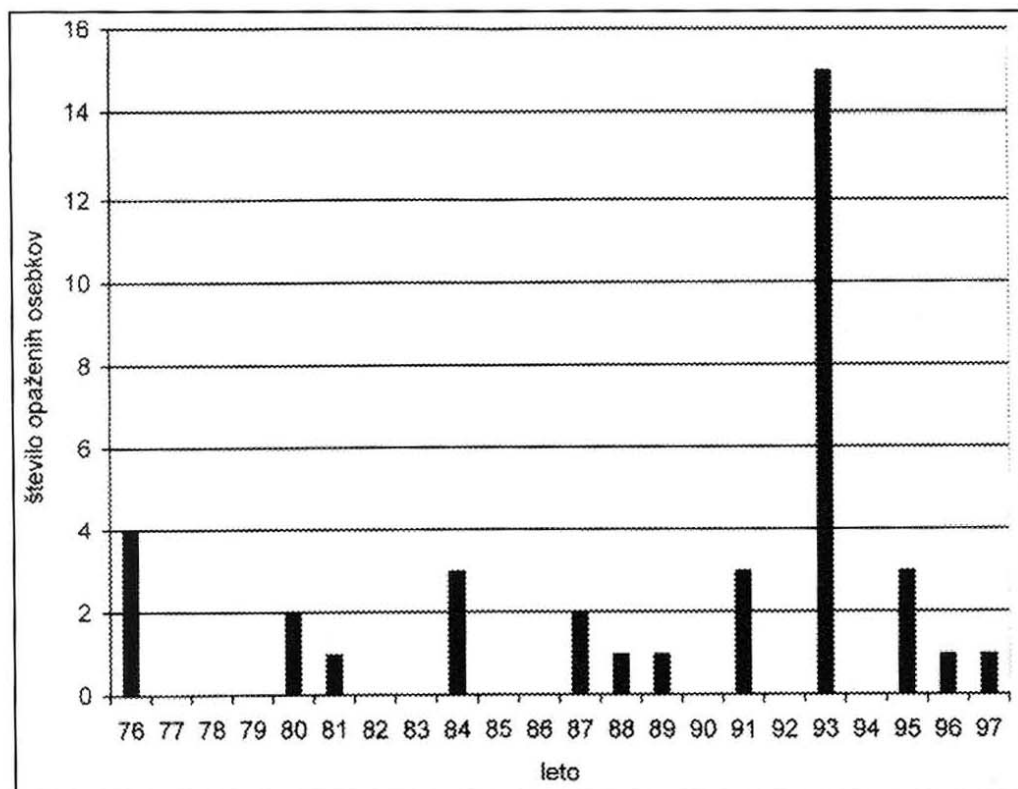
Fig. 2: Geographical distribution of observations of Turnstone *Arenaria interpres* in Slovenia during 1976-1979 (1. Drava Ptujsko jezero 10 records / 11 individuals; Sečovlje salina 6/12; 3. Drava Ormoško jezero 5/8; others individually 1/1, total 6/6.

Leto year	datum date	kraj place	štev. oseb./starost No. of individ./age	vir source	opazovalec observer
1976	4.9.	Jarše ob Savi	1 juv	Šere(1982)	L.Šmuc
	8.9.	Sečovlje	3	Šmuc (1980)	
1980	18.4.	Šturmovci	1 ad	neobjavljeno	B.Štumberger
	19.4.	Šturmovci	1 ad		B.Štumberger
1981	7.5.	Sorško polje	1	KRED (1993)	I.Geister
1984	5.5.	Ankaransko polje	1	Makovec (1984)	
	25.5.	Bukovci (ob Dravi)	1	KRED	F.Janžekovič
	25.8.	Bukovci (ob Dravi)	1	Janžekovič (1984)	
1987	28.8.	Ormoško jezero	1	KRED (1993)	F.Bračko
	9.5.	Markovci	1	Janžekovič (1992)	
1988	8.5.	Ormoško jezero	1	KRED (1993)	F.Bračko
1989	10.5.	Ptujsko jezero	1	neobjavljeno	B.Štumberger
1991	3.5.	Sečovlske soline	2	Jančar (1995)	
	19.5.	Sečovlske soline	1	Jančar (1995)	
1993	27.5.	Ormoško jezero	2 1 M(g), 1F ali M (g/z)	orig.	
	22.8.	Sečovlske soline	1	orig.	
	24.8.	Ormoško jezero	3	orig.	
	26.8.	Sečovlske soline	2 juv	Rubinič (1994)	
	27.8.	Ptujsko jezero	1 ad (z)	orig.	
	5. 9.	Sečovlske soline	3 juv	orig.	
	5.9.	Bohinjsko jezero	1	Vukelič (1996)	A.Ciuha
	18.9.	Ptujsko jezero	2 juv	Sovinc in Sere (1996)	B.Rubinič
1995	28.5.	Ormoško jezero	1 ad (M,g)	Božič (1996)	
	2.9.	Medvedce	1	Šorgo (1995)	
	30.8.	Ptujsko jezero	1 juv	neobjavljeno	F.Janžekovič, B.Štumberger
1996	24.9.	Cerkniško jezero	1 juv	Kus (1996)	
1997	1.10.	Ptujsko jezero	1 juv	neobjavljeno	B.Štumberger, O.Sammwald

Tabela 1: Pregled podatkov o kamenjarju v Sloveniji v obdobju 1976-1996 (orig. - originalni podatki avtorjev; M - samec, F-samica; g - svatbeno perje, z - zimsko perje; g/z - prehodno perje)

Table 1: An overview of the data on Turnstone *Arenaria interpres* in Slovenia in the 1976-1997 period (orig. - original authors' data; neobjavljeno - unpublished data, M - male, F-female; g - display plumage, z - winter plumage; g/z - transitional plumage)

Grafikon 1: Vsota opaženih osebkov kamenjarja *Arenaria interpres* po letih v obdobju 1976-1997

Graph 1: Sum of observed Turnstones *Arenaria interpres* per years in 1976-1997 period

okoli 1850", vendar primerka ni več v zbirki. Kamenjar je naveden za (severovzhodno) Slovenijo tudi v katalogu favne Jugoslavije (MATVEJEV in VASIČ), vendar ni jasno, ali morda za isti podatek kot zgoraj. Kot prvi zabeležen podatek moderne dobe lahko štejemo opazovanje L.Šmuca v Jaršah pri Savi 4.9.1976 (ŠERE 1982), čez tri dni pa je bil opažen (?) tudi v Sečoveljskih solinah (ŠMUC 1880).

Kljub delni metodološki vprašljivosti lahko prikažemo osnovne statistične podatke pojavljanja oziroma selitve kamenjarja pri nas. V obdobju od 1976 do 1997 je bilo zabeleženih 27 opazovanj kamenjarja (11 v času spomladanske in 16 v času jesenske selitve) (tabela 1). Skupno število opaženih osebkov znaša 37 (13 spomladi, 24 jeseni). Povprečno število opaženih osebkov je bilo 1,4 (1,2 spomladi, 1,5 jeseni), maksimalno pa 2 spomladi in 3 jeseni. Spomladanska datumsko mediana podatkov je 8.5. (26. pentada), jesenska pa 31.8. (49. pentada). Skrajni datumi pojavljanja so 18.4. in 28.5. spomladi ter 10.8. in 1.10. jeseni (grafikon 1). Kar 59% podatkov izvira iz severovzhodne Slovenije, večinoma z Drave, 26% z obale, večinoma Sečoveljskih solin, 15% (4 podatki) pa je raztresenih po osrednji Sloveniji.

Po številu podatkov in opaženih osebkov zbuja pozornost leto 1993 (grafikon 2). Da je najverjetneje šlo za manjšo invazijo v času jesenske selitve, posredno pričča zanimiv in izjemen podatek o pojavljanju kamenjarja na Bohinjskem jezeru (VUKELIČ 1996), kjer so sicer pobrežniki Charadriiformes nasploh redki in maloštevilni (Jančar in sodelavci, v pripravi). Ali je v letu 1993 šlo morda za iste osebke na različnih krajih, je nemogoče sklepati, vendar pa je to malo verjetno glede na sicer kratke postanke te ptice na preletu.

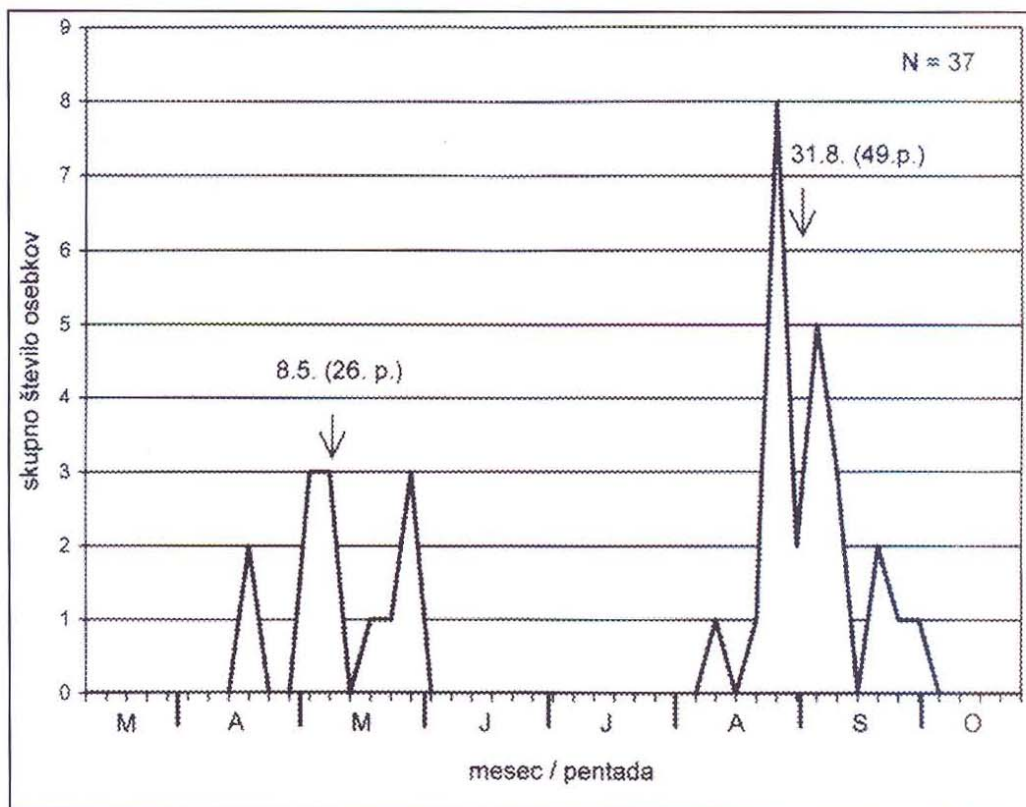
Zanimivo je, da pri selitvi prek celine v jesenskem času prevladujejo odrasli osebki (GLUTZ VON BLOTZHEIM 1986). Pregled popolnih podatkov pri nas se s to trditvijo ne ujema, saj so bili opazovani predvsem mladostni osebki. Natančneje, iz časa jesenske selitve je znan le en zanesljiv podatek o opazovanju odraslega osebka (v zimskem perju) in sicer dne 27.8.1993 na Ptujskem jezeru, pri vseh drugih gre za mladostne osebke.

DISKUSIJA

Na podlagi zbranih podatkov lahko ugotovimo, da je kamenjar v Sloveniji dokaj reden vendar maloštevilen preletni gost. Nekoliko večje število opazovanj v

Grafikon 2: Vsota opaženih osebkov kamenjarja *Arenaria interpres* po pentadah v obdobju 1976-1997 (N = 37; puščica označuje mediano opazovanj spomladi in jeseni)

Graph 2: Sum of observed Turnstones *Arenaria interpres* per pentads in 1976-1997 period (N = 37, arrows indicating the medians of spring and autumn observations)

devetdesetih letih je (z izjemo leta 1993) prej kot ne posledica povečane ornitološke aktivnosti v tem času. Temu v prid govori tudi dejstvo, da več kot polovica (15) opazovanj prihaja s področja reke Drave, ki vsaj v zadnjih letih nedvomno sodi med ornitološko bolj obdelana območja Slovenije. Večina tukajšnjih opazovanj izvira z akumulacijskih jezer (Ptujskega in Ormoškega), ki s svojimi asfaltnimi nasipi kamenjarjem morda nado-

meščata skalnato morsko obalo, njihovo priljubljeno prebivališče. Drugi, verjetnejši razlog je pomanjkanje ustreznih habitatov (npr. prodišč) v zadnjih letih, zaradi prizadete rečne dinamike in drugih škodljivih vplivov človeka. Vsekakor pa je zanimivo, da ni starih podatkov o pojavljanju kamenjarja. Ga včasih res ni bilo k nam in se je pričel pojavljati šele z nastankom akumulacij?

Slika 2: Kamenjar *Arenaria interpres*, 5. 9. 1993 Sečovlske soline (J. Smole)

Fig. 2: Turnstone *Arenaria interpres*, on 5th September 1993 at Sečovlje salina (J. Smole)

Selitev kamenjarjev prek našega ozemlja poteka očitno zelo hitro, saj nikoli ni bilo zabeleženo več kot enodnevno zadrževanje na neki lokaciji. Pri dveh opazovanjih (24.8.1993 in 28.5.1995) so bili osebki opaženi le na preletu. Vendar pa je treba dodati, da je to pri večini redkih oziroma neredno pojavljajočih se vrst pobrežnikov, vsaj kar se celinskih opazovanj tiče, precej običajno (lastna opazovanja). Mladostni osebki so bili pri večini opazovanj zelo zaupljivi, kar pa ne bi mogli reči za nekatere odrasle osebe, ki so bili v nekaterih primerih precej plašni (Božič, v pripravi).

Tudi v deželah na podobnih geografskih dolžinah kamenjar ni številčen in pogost. Celo na Malti so bili letno zabeleženi le 1-4 osebki ne več kot desetkrat. Redno se tam pojavlja spomladi, jeseni pa le sporadično (SULTANA in GAUCI 1982). Podobno velja za Turčijo. Spomladanska mediana pojavljanja je tam 10.5., jesenska pa 14.9. Jesenska selitev je enako kot pri nas intenzivnejša od spomladanske in traja dlje. Ponavadi so bili opaženi posamezni osebki ali manjše skupine, mediana pa je bila 2,5 osebkov na zapis. Vzhodno Sredozemlje in bližnji vzhod sta po avtorjevem mnenju redno prezimovališče kamenjarja, vendar le v manjšem številu (KASPAREK 1992). Na Poljskem je reden preletnik, predvsem na obalah Baltika. Tudi tam se pojavlja posamič ali v majhnih skupinah (TOMIALOJĆ 1990).

Slovenija se tako glede pojavljanja kamenjarja ne razlikuje bistveno od drugih dežel Srednje Evrope (izjema so seveda severnomorske obale). Pisanega ptiča pa smo seveda tako kot naši kolegi veseli vsakič, ko ga vidimo.

Zahvala

Zahvaljujemo se Borutu Štumbergerju in Franciju Janžekoviču za posredovane podatke ter Janezu Gregoriju in Andreju Sovincu za nasvete pri uporabi starejših virov.

LITERATURA

Božič, L. (1996): Kamenjar *Arenaria interpres* *Acrocephalus* 17 (78-79): 164.

GLUTZ VON BLOTZHEIM, U.N. (ed.) (1986):

Handbuch der Vögel Mitteleuropas (Bd. 7). Aula-Verlag, Wiesbaden.

JANČAR, T. (1995): Spremljanje številčnosti vodnih ptičev v Sečoveljskih solinah. *Acrocephalus* 16 (71): 108-112.

JANŽEKovič, F. (1984): Kamenjar *Arenaria interpres*. *Acrocephalus* 5 (22): 62.

JANŽEKovič, F. (1992): Kamenjar *Arenaria interpres* *Acrocephalus* 13 (52): 88.

KASPAREK, M. (1992): Migration of the Turnstone, *Arenaria interpres*, in Turkey. *Beiträge zur Vogelkunde* 38(3): 200-208.

Komisija za redkosti (1993): Seznam redkih vrst ptic Slovenije 1990. *Acrocephalus* 14 (58-59): 99-119.

KUS, J. (1996): Kamenjar *Arenaria interpres*. *Acrocephalus* 17 (77): 130.

MAKOVEC, T. (1984): Kamenjar *Arenaria interpres*, morska sraka *Haematopus ostralegus*. *Acrocephalus* 5 (22): 62.

MAŠTROVIĆ A. (1947): Some data on *Charadriidae* in FNR Yugoslavia. *Larus* 1: 36-56.

MATVEJEV S. D. in V. F. VASIĆ (1973): *Catalogus faunae Jugoslaviae*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana.

RUBINIČ, B. (1994): Veliki prodnik *Calidris canutus*. *Acrocephalus* 15 (65-66): 152.

SOVINČ, A. in D. ŠERE, (1996): Ornitološka kronika za leto 1993. *Acrocephalus* 17 (75-76): 99.

SULTANA, J. in C. GAUCI, (1982): *A New Guide to the Birds of Malta*. MOS. Valetta, Malta.

ŠERE, D. (1982): Ptiči Stožic pri Ljubljani, 1972-1982 - favnistični pregled, obročkanje in najdbe. *Acrocephalus* 3 (13-14): 1-61.

ŠMUC, A. (1980): Ptiči Sečoveljskih in Ulcinjskih solin. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, BF, Oddelek za biologijo. str. 134.

SORGO, A. (1995): Kamenjar *Arenaria interpres*. *Acrocephalus* 16 (71): 128.

TOMIALOJĆ L. (1990): Ptaki Polski rozmieszczenie i liczebność. *Passtwowe Wydawnictwo Naukowe*, Warszawa.

VUKELIČ, E. (1996): Kamenjar *Arenaria interpres*. *Acrocephalus* 17 (74): 34.

Neobjavljeni viri:

Božič, L.: Pojavljanje pobrežnikov *Charadriiformes* na slovenskem subpanonskem delu reke Drave. (v pripravi).

Jančar, T., P. Kmecl, B. Kozinc in T. Mihelič: Ptiči gorenjskih jezer. (v pripravi).

POVZETEK

Na podlagi zbranih podatkov iz obdobja 1976-1997 lahko ugotovimo, da je kamenjar v Sloveniji relativno reden, a maloštevilen gost. Spomladanska mediana je 8.5. (26. pentada), jesenska pa 31.8. (49. pentada). V tem obdobju je bilo zbranih 27 podatkov (skupno 37 oseb-kov), povprečno pa je bilo opaženih 1,4 osebkna na opazovanje. Zanimivo je, da so bili na jesenski selitvi opazovani predvsem mladostni primerki, kar je v nasprotju z navedbami v literaturi. Kamenjar čez Slovenijo potuje relativno hitro, saj nikoli ni bilo zabeleženo več kot enodnevno ustavljanje. Pred letom 1976 obstaja samo en podatek o opazovanju kamenjarja v Sloveniji iz okoli leta 1850, precejšnje število novejših podatkov pa je pripisati intenzivnejši ornitološki aktivnosti. Podana je tabela z vsemi opazovanji in histograma pojavljanja po pentadah in letih.

SUMMARY

On the basis of the data gathered during 1976-1997 we may conclude that in Slovenia the Turnstone is a relatively regular though sparse guest. The spring median is reached on May 8th (26th pentad), the autumn median on August 31st (49th pentad). 27 records were made in this period (with a total of 37 individuals); on average 1.4 individual was recorded per observation. It is interesting that mainly juveniles were noted during autumn migration, which is contrary to the statements available in literature. The Turnstone moves across Slovenia relatively quickly, as we have no record of this bird stopping in our country for more than a day. Prior to 1976 there is only one record available on the observation of the Turnstone in Slovenia, i.e. from 1850, while the high number of later records can be attributed to a more intensive ornithological activity. A table with all of the observations is given, together with two histograms indicating the occurrence of this bird per separate pentads and years.

Primož Kmecl, Riharjeva 28, 1000 Ljubljana

Iz ornitološke beležnice

From the ornithological notebook

ČRNI ŠKARNIK *Milvus migrans*
BLACK KITE - On 7th July 1997 at Velike Bloke

Dne 7. julija 1997 zjutraj smo blizu našega tabora (Velike Bloke) opazili ptico, čepečo na telefonskem drogu. Ker je bilo v bližini veliko navadnih kanj *Buteo buteo*, ji sprva nismo posvečali kake posebne pozornosti. Toda ko sem primaknil daljnogled k očem, ptica sploh ni bila podobna kanji. Po vsem telesu je bila temnorjava obarvana in imela je razmera-ma majhno glavo. Takoj mi je bilo jasno, da imamo opraviti s črnim škarnikom. Opazovali smo ga najmanj četr-t ure, preden je odletel neznan kam. V naslednjih dveh tednih se ni vrnil. Ko sem pozneje slišal, da je ta vrsta v Sloveniji precej redka, sem bil resnično prese-nečen, saj je severno od Alp to ena izmed najbolj razširjenih ujed. Med potovanjem iz Nizozemske v Slovenijo smo na primer samo v Nemčiji videli več kot deset črnih škarnikov. *Ruud van der Helm, Korveezee straat 37, 2628 BD Delft, Nizozemska*

KAČAR *Circus gallicus*
SHORT-TOED EAGLE - On 6th July 1997 at Velike Bloke

Zgodaj zjutraj 6. julija 1997 smo pripotovali v Velike Bloke. Ob približno 8. uri je z zahoda priletela ujeda. Ni se nam bogve kako približala, pa vendar dovolj, da sem lahko ugotovil, da ne gre za navadno kanjo *Buteo buteo* ali kako drugo običajno vrsto. Ptica je bila kar velika. Spodaj je bila precej svetla in progasta, po glavi in vratu pa temnejša. Pač pa v pregibu peruti ni bilo opaziti temnih peg, ki jih ima skoraj vsaka navadna kanja. Opazil nisem tudi